

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések intányos áron közöltnnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.

Mózes.

A népek sorsa felett a mindenható szent Isten örködik.

Ismeretlen pásztor törzseket Ő tesz nagy néppé és Ő ad nekik hazát; velök van a bujdosásban és a szolgaság földén elnem hagyja őket. Fentartja bennök a szabadulás remény-ségét és rendel nekik prófétákat s azok felett gondosan örködik.

Mózesről Keresztelő Jánosról, a Szabadítóról s azokról a kiknek igazi küldetésük és hivatásuk vagyon nem felejtkezik el az Ur. A Nilus habjai elnem ragadhatják, Herodes fegyvere elnem érheti, a fény és pompa elnem szédítheti s a pusztaság el nem rettentheti őket.

Mózes népének hü fia marad a Pharaó udvarában is és nem térhet ki küldetése elő Arábia sivatagjaiban sem.

Ha szinte homályosodnék is szeme előtt az ut s ha szinte menekülne is a nyomorgó nép jajjai elől: a csipkebokor lángra gyul előtte s az isteni szózat munkára szólítja fel.

A belső kényszer, a magas parancs elől kitérnie nem lehet.

Ha nem akarná látni: a lángot akkor is látja. Ha nem akarná érezni, a földrengést akkor is érzi. Ha nem akarná hallani, a szózatot akkor is hallja.

„Mózes, Mózes! Szent a föld a melyen állasz.

Én vagyok a te atyáid Istene. Bizonytal láttam az én népemnek nyomoruságát, mely vagyon Egyiptomban és a saccoltatások miatt való kiáltásokat meghallottam és megtudtam az ő sanyaruságokat.

Leszállottam azért, hogy megszabadítsam őket.

Annak okáért mostan . . . elküldelek téged.“

Óh halljátok meg ezt ti szenvedők, elnyomottak. Az Ur a ti atyáitok Istene látja a ti nyomoruságotokat és meghallotta a ti kiáltásokat. Halljátok és reménykedjete.

És halljátok meg ti is próféták. Nem a királyok udvarában, a pusztává lett haza földén szól hozzátok az Ur.

Nem csak a gazdagok palotáiban, kint a nép szívében gyul fel a honszerem csipke bokra.

Nem a hatalmasokhoz, nem a boldogokhoz, nem a kevesekhez: a népek millióihoz, a saccoltatást szenvedökhöz, a szabadulást meménylökhöz, hiv és küld el benneteket az Ur a mi atyáink Istene. . . .

Az 1848: XX. t.-c. végrehajtása és a magyar protestáns egyház.

Irta: *Dr. Vajna Géza.**

I.

Az egyén érvényesülésének boldogulásának legbiztosabb alapja az állam. A társas életre utalt ember a societas e legszélesebb körű, de egyszersmind legmagasabb fokú alakulatában találja föl lételének, haladásának biztosítékait s éri el tevékenységének határait. Aki egy állam, egy nemzet összeségének javára érvényesítette egyéni képességeit, annak élete, pályafutása, tökéletes bevégzett.

Az állam az egyének összesége lévén, természetes, hogy célja, rendeltetése, szervezete, élete az egyének életével van szoros összefüggésben. És így azok a törvények és vételek, amelyek az egyén életét alakítják, irányítják, kihatással vannak az állam életére is.

Mikor tehát arról van szó, hogy egy nemzet sorsát irányító állami törvény vagy intézmény létesítsék, nem szabad csupán egy szempont, egy elv uralmát elfogadni, hanem annak az új intézménynek alapjait a nemzeti jellem, a történeti múlt szilárd köveiből kell összerakni. Akkor a régi és az új institúció között nem lesz üres, az új rend nem lesz idegen, és az állami élet fejlődésében nem lesz zökkenés.

* E cikksorozat első részét lásd lapunk 42. és 43. számaiban.

De viszont: a multból akár közakarat, akár egyesek abuzusa folytán fennmaradt intézmények törvények, megszüntetésétől, megváltoztatásától a nemzet egészének vagy nagy többségének óhaja, meggyőződése ellenére vonakodni, az államhatalom kezelőitől oly magatartás, amely egyenlő a nemzeti élet természetes fejlődésének megakadályozásával.

E kettős elv érvényesülése: történeti alapon modern intézmények szervezése, az állam fejlődésének főfeltétele. És e fejlődés fokozatos és összhangzatos csak úgy lehet, ha az az elv az állami élet összes tényezőinek, alkotó elemeinek életében érvényesül.

Az állam, mint legszélesebb körű társas szervezet körén belül az egyéneknek minden fokú és fajú egyesülései összefüggésben állnak az állam, mint szerves egész életével. Az a megkülönböztetés tehát, amellyel a nemzet életnyivánulásai gyanánt jelentkező intézményeket államiakra és társadalmiakra különítik el, nem egyéb mint az egyéni szabadság és cselekvési kör meghatározása az államélet zavartalan folyásának érdekében, célszerűségi szempontokból. Az államnak külön önálló céljai nincsenek. Létalapja és végcélja az egyén minél tökéletesebb boldogulása. S éppen ezért minden időben az államok fejlettsége és jellege döntötte el, hogy mely intézmények legyenek szorosan államiak és melyek u. n. társadalmiak.

TÁRCA.

A reformáció emlékének háromszázados ünnepe a tiszántuli egyházkerületben.

(Folytatás és vége.)

Mely csodálatos és megköszönhetlen ama te hosszutűrésed, mely szerint a midőn látták szentes szemeid, hogy e földön elterjedett népek és nemzetségek, a kiknek adtál mennyből esőt és terítő időket, eledellel és örömmel betöltötted sziveket, mégis sem ezektől a te szakadatlan jótéteményidőtől, sem e világnak alkotmányából nemhogy megemerték volna létedet, és tökéletességedet, hanem magoknak istenedet költötték, magokat annyira megalacsonyították, hogy még a legbölesebbek is különbönbeféle állatoknak képeit, sok képtelen bálványokat, isteneik gyanánt tiszteltek és imádtak, mégis azokat a te méltó bosszuállásod el nem borította, e földnek színéről el nem törölte, hanem hogy a te igaz esmereted az emberek közül egészen ki ne irtódnék, megvizsgálhatatlan bölcsességed szerint más nemzeteket mintegy magoknak hagyván, a régi Izraelt más nemzetektől külön választottad és és népeddé fogadván, nem szüntél meg annak közepette prófétákat támasztani, kik abban a háladatlan nemzetben igaz esmeretedet és tiszteletedet mind

élő szavakkal, mind írásokkal fentartnák, más nemzetek között is terjesztenék. Mindenekfelett pedig bámulásra méltó és örökké imálandó minden emberi elmét meghaladó szereteted, melytől indítatván, az időnek teljességében magát a te egyszülött fiadat emberi testben e világra elküldötted, annak szívreható tanítási által a lelki tudatlanságnak te velygéseknek sűrű homályát oszlatni elkezdted, végezetre pedig szent lelked ajándékival felruházott apostolival számtalan országokat és tartományokat eljárattván, azokat a pogányi setétségbe merült népeket és nemzetségeket, melyek ez ideig sem örök-kétartó boldogságokról helyesen még csak gondolkodni sem tudtak, megvalósítottad, azokat a bűnről és igazságról meggyőzvé magadhoz fordítottad, az idvességnek utjára vezérelted.

Aldott légy Ur Isten, hogy abban az időben, melyben neked jónak látszott, ezen megbeesülhetetlen jótéteményedet a mi régi eleinkre, a mi bűnös nemzetünkre is kiárasztottad, a lelki tudatlanságnak, setétségnek országából azokat is kiszabadítani és a keresztyének seregébe felvenni méltóztattad. Aldjuk nevezetesen e mai napon, imádjuk és hálaadó szívvel emlegetjük a te gondviselésednek utait, azokat a boldog időket, melyekben ennek előtte 300 esztendővel a vallás dolgában különbönbeféle de jóra való változások történtek. Dicsőség legyen Uram Sz. Fe' ségednek, hogy azokban az időkben sok országokban olyan tanítókat

Az emberi társaság legősibb intézménye a vallás. És nemcsak legrégebb intézmény, de már legkezdetlegesebb alakjában úgy jelentkezik, mint a társas szervezetnek legszorosabb kapcsa és legfőbb biztosítója. Az összeség akaratának képviselője, a societas főhatalmának kezelője egyúttal a vallási intézmények legfőbb gondozója és személyesítője. A „politikai” hatalom alapja és föltétele a lelki, hitbeli meggyőződésen való uralom. Ilyen államban tehát egyház nincs, mert a vallási élet összes tényezői és functioi államiak, s így annak úgy intézményes mint névbeli megkülönböztetése ismeretlen. A vallási intézmények fentartása állami feladat, azok kezelői állami tisztviselők.

A népek fölött való uralkodás legbiztosabb alapja és eszköze mindenkor a vallási hatalom kezében-tartása volt. A legelső római C. esar legfőbb törekvése, hogy a *Pontifex maximus* tisztét magának megszerezze. És célját elérve, ur a római birodalom minden hatalmi tényezője és intézménye fölött, akarata egyetlen és korlátlan, ő maga mindenható: isten.

És kereszten kell meghalnia a Mesiásnak, aki láthatatlan isten lételet meri hirdetni a földi istenek uralma ellen.

A keresztyénség csak új eszméket, sociális világnézetet hozott az emberiség életébe, de a klasszikus pogánykor intézményeit nem ronthatta le. *Constantinus*, az első keresztyén római császár

mindenben hű követője elődeinek, a pogány földi isteneknek. Ő az új vallás feje, földi helytartója, az istenség megszemélyesítője. Személye szent és sérthetetlen; akarata állami és vallási törvény, az egyház ellen elkövetett minden sértés polgári büntett. A *caesar* — mint keresztyén *pontifex maximus*.

És ha idővel különválnak is egyház és állam egyházi és világi főhatalom, az egyház mindig kész hatalma és befolyása súlyával a caesári törekvések, a politikai abszolútizmus támogatására sietni. Kis Pipinnek a pápa segít a frank trón megtartásában és ha a politikai caesarizmust az egyházi főhatalommal egyesíteni többé nem is lehet, a „világ”-nak mind a két feje igyekszik megtartani, a mit lehet, a régi hatalmi eszközökből. *Nagy Károly* a királyság isteni eredetét és rendeltetését hirdeti, ő király és pap az egyház összes intézményei államiak és a királyi hatalom — hiszen minden hatalom és jog ebből eredt — emelésére, fentartására rendelvek. És tulfelől: az egyházi főhatalom minden áron meg akarja tartani erejének, befolyásának világi, politikai eszközeit, a világi hatalom segítségével, s ha kell, az ellen is. VIII. *Bonifacius* pápa nyíltan hirdeti, hogy az egyházi és világi hatalom a pápát illeti, a világi hatalomnak az egyházzé alá kell rendelve lennie. És ezt a kölcsönös támogatást, majd meg az egyedüli uralomért folytatott versengést látjuk az egész középkoron át.

készítettél, kik a te mennyei erőd által, tudomány, bölcsességgel, kegyességgel és bátorsággal lévén felékesítve, a keresztyén vallást, az Ur Jézus drága tudományát a maga tisztaságába előadni igyekeztek és félretévén sok emberi rendelkezéseket, az evangéliumot a mennyei igazságokat éhező és szomjuhozó sok lakóknak nemcsak hirdették, hanem a próféták és apostolok írásait kezeikbe adták, hogy azoknak olvasása által bölcsékké tevődjenek az idvességre.

Dicsőség legyen Sz. Felségednek, hogy minekutána ez az evangélium szerint való tudomány az Ur Jézus tudománya a maga tisztaságában e mi hazánkban, ebben a mi méltatlan nemzetünkhöz is elhatott azokban az időkben, ennek az országnak királyi székiben az ausztriai császári és királyi házból olyan igazságos és kegyelmes fejedelmeket ültettél, kik annak terjedését nem akadályoztatták, hanem szent igédnek szabad folyást és csendes szálást engedtenek. De jóllehet a te evangéliumod ez a drága kincs most is hirdettetik közöttünk, sőt kezünkben vagyunk, de meg kell vallanunk országnak pirulásával, hogy olyan szolgák vagyunk, kik a mi urunknak akaratát tudjuk, de nem cselekeszszük, sőt ennél több jóval voltál hozzánk, annál inkább ellened jártunk, megismerjük, hogy ha egyéb bűnünk nem volna is a sok fajtalan és szemtelen szitkoknál, szükségtelen esküvéseknél, azoknál az egeket csapdosó káromkodásoknál, melyekből Te reád, hűséges Teremtőnkre és minden

jóknak adójára irtóztató mocskok és gyalázatok hátrulnak, és a melyeknél fogva a te félelmed sokaknak szívéből kiirtódván, annak helyét a Te szent Felségeddel való nem gondolás és a vallásnak megutálása foglalta el.

Megérdemlettük volna és megérdemlennék oh igaz ítéletű szent Isten, hogy ezekért és több előszámlálhatatlan gonoszságainkért kiöntötted volna reánk bosszuállásodat. De oh Isten bölcsességének és kegyelmességének mélységes gazdagsága, a midőn attól lehete vaia félünk, hogy eltöltenek reánk nézve a te várakozásodnak napjai, akkor állítottad elő a mi napjainkban ama te szolgádat, a római császárt, II Józsefet, azt a mi felajthetetlen emlékezetű drága jó királyunkat, a ki megszánván a birodalma alatt levő sok népeket és nemzetségeket, eloszlátván a félelmeket és megszüntetvén a lelkiismereten való erőszakoskodásokat, megengedte, hogy minden keresztyén felekezetek a magok meggyőztetése és módja szerint gyakorolhassák vallásokat, vigasztalást nyújtott sok árvaságra jutott gyülekezeteinknek, kegyelmes rendelkezése által végét kívánta vetni a vallásbeli gyűlölségeknek.

Mely nagy vigasztalásunkra vagyunk mind e mai napiglan, hogy ettől a nagylelkű fejedelemtől hamar elkövetkezett halála által megfosztatván, ez országnak királyi székibe olyan bölcs és igazságos fejedelmet ültettél, ama második Leopold római császárt, a ki sok egyéb hasznos rendelkezései között val-

S ezen az állapoton a reformáció is, amely pedig minden téren a lelkiismeret szabadságát hirdette, csak annyit birt változtatni, hogy az állam souverenitását megszabadította az egyházi főhatóság nyomása alól, s az egyházat az államnak rendelte alá. Egyebekben a protestáns államokban is az egyházi hatalom mint a fejedelem politikai hatalmának egyik főszköze és támogatója szerepel.

Állam és az egyház különválasztása csak a francia forradalommal következett be. Az „egyéni szabadság“ eszméjének hódító ereje birta csak az államot és az egyházat hivatásának, rendeltetésének határai közé terelni, s mindeniket a maga külön feladatának munkálatára szorítani.

Az egyház, az államhatalommal való szoros kapcsolatánál, százados szövetségénél fogva, minden más társadalmi intézménytől különböző előnyöket, kiváltságokat élvezett: állam volt az államban. És hogy a hitbeli meggyőződés, a nevelésügy és a birtokában levő vagyon fölött való hatalom milyen erőt és befolyást biztosítottak számára, mutatják azok a küzdelmek, amelyeket a világi hatalommal a souverenitásért több mint egy század óta vív, hogy milyen eredménnyel, tájékoztat egy pillantás Európa egyházpolitikai állapota fölött. És leghivebben dokumentálja az eredményt a kezdeményező Francia ország helyzete, ahol ép elkeseredett harc folyik

az egyház világi hatalmának, befolyásának megsemmisítéseért.

A jövő programját a francia állam jelölte meg. *Szabad egyház a szabad államban.*

A francia forradalom óta szakadatlanul forrongó politikai és társadalmi küzdelmek, átalakulások tisztázták az eszméket, fogalmakat. A XX. században már többé nem lehet a nemzeteket gyermekmesék hazugságaival áltatni. Bálványok omlanak össze egymás után. Soha nem rejtett, nem félt erők, törekvések támadnak elő; jog nélkül élő osztályok, zsarnoki rabságban sinylődő népek jogot követelnek, és azt — kivívják.

Csalhatatlanoknak, örökéletűeknek hitt tekintélyek várait modern eszmék faltörő kosai döngetik. És a korhadt, rozsdamarta szüette oszlopok romlanak, omlanak.

A modern állam életképességének feltétele: tisztázni, megjelölni a nemzet életműködésének körébe eső összes intézmények területét, határait; más szóval: külön választani azokat a feladatokat, amelyek első sorban és szorosban az állam létérdekeinek körébe tartoznak, azoktól, amelyeknek megvalósítása a társadalom tevékenységére bízható.

Ez az elkülönözés lehet elméleti és intézményi.

Az előbbi a tudomány, az utóbbi az államakarat kifejezője: a törvényhozás feladata.

lásunkat illető törvényes jussainkat megújította, annak szabad gyakorlását megerősítette s megállapította. Legyenek Ur Isten ezen két drága királyunknak jótéteményi, melyeket az igazgatások alá adódott minden népekkel, különösen pedig a te házaddal közlöttenek, Felsőged előtt örök emlékezetben.

Aldott légy oh irgalmasságoknak atyja és minden vigasztalásoknak Istene, hogy ámbár ezen két áldott emlékezetű királyainknak napjait megrövidítetted és azoknak az örökkévalóságra lett költözésekkel bennünket megsomorítottál, vigasztalás nélkül nem hagytál, hanem az ausztriai császárral I. Ferencel, ezzel a szelid lelkű, jó szívű és böles királyunkat megajándékoztál, kiben lenne bizodalma és reménysége a te népednek.

Aldott légy oh királyoknak királya, hogy e mi kegyelmes királyunkat sok és hatalmas ellenségein győzedelmeskedtetvén nagy dicsőségre emelted. Tiszteltesd meg őtet továbbra is e földnek királyai-val, fejedelmivel, tartsad meg drága életét, sokasítsad esztendeit. Vedd körül a te oltalmaddal mennyei és földi áldásiddal mind dicsőséges személyét, mind a császári királyi Asszonyt, az egész császári királyi udvarhoz tartozó fejedelmeket és tartsd meg mindnyájukat virágzó boldog állapotban nemzetségről nemzetségre.

Uram adjad tovább is a te ítéletedet a királynak és igazságodat a király fiának, hogy a te népedet sok ideig és mind végig ítélhesse igazságban és

a te szegényeidet ítéletben, rontsd el bölcsessége és királyi hatalma által jobban a setétségnek, tudatlanságnak és lelkiismereten való uralkodásnak keserves igáját, legyen mindenkor olyan ennek királyi széke, mint hajdan volt a Te oltárod, hogy annál az ártatlanság és az igaz ügy mindenkor menedékhelyet találjon. Rendelj ő mellé szakadatlanul tégedet igazán féltő, igazságot szerető tanácsosokat. Illesd meg és vezéreljed az ország főrendjeinek főtisztviselőinek szívét, lelkét és hozd el ennek uralkodása alatt azt a boldog időt, melyben a vallásbeli ellenkezés és gyűlölség megszűnjének. Orvosold általa minden sérelmeinket, hogy senki hitéért, vallásához való buzgóságáért, ragaszkodásáért méltatlanságot ne szenvedjen, az ő pártfogása és igazságos rendelése által jussanak békeséges és virágzó állapotra minden mi gyülekezeteink és iskoláink. Tartsd meg ezekben állandóul a te beszédednek predikáltatását, az Ur Jézus tiszta tudományát, közöljed minden szükséges kegyelmedet ezeknek hirdetőivel és tanítóival, hogy sok kedvetlenségekkel együtt járó hivataljokat nem bánattal, hanem örömmel folytatván, sok lelkeket az idvességre vezérelhessenek.

Szánd meg oh embereknek szeretője! azokat a sok népeket, melyek mind e mai napiglan részszerint pogányi setétségben ülnek, részszerint hitetlenségben és tévelygésben vakoskodnak. Siettesd avagy csak azt a boldog időt, melyben minden

Állam és egyház viszonyára vonatkozólag az érvek és elméletek végtelen tömegét lehet vitába vinni. — Egyike ama problémáknak, amelyek mindig újabb és újabb vitákat fognak földezní.

A XIX. század eljuttatta a gondolkozó emberiséget ahhoz a felfogáshoz, hogy az egyház társadalmi intézmény, s mint ilyen az államtól külön választandó.

Az állam, akármilyen bölcséleti felfogás szemüvegén vizsgáljuk annak keletkezését, rendeltetését, lételének fogalmi természete szerint összes polgárait egységes és egyenlő kötelekkel egyesíti. A polgároknak egymáshoz és az államhoz való minden viszonyát az államnak az egyének privát akarata és érdekei fölé emelt akaratát és érdekeit kifejező törvények állapítják meg.

Az egyház mint intézmény, az állam keletkezésének és fönállása szükségességének fogalmi körén kívül esik. Rendeltetése: az egyén lelkiismereti világára a vallás dogmatikus eszközeivel hatva, őt a társadalom közös eszményeinek szolgálatára előkészíteni és abban megtartani. A vallás nem öncél, keletkezésének oka és alapja az a szükség, amely az embert az anyagi lét fizikai törvényein túl létezőnek sejtett titokzatos erők kutatására ösztönzi. E sejtés, ösztönszerű vonzódás eredménye: a vallás. Formai megjelenése: eszményei és in-

keresztyén felekezetek egymást a szeretet által eltűrven, úgy éljenek mint azon mennyei Atyának fiai, azon egy mennyei örökségnek részesei.

Oh békességnek Istene, soha ez világi életnek viszontagságai közt szent fiad után, a ki értünk szenvedett és minket megváltott, drágább kegyelmedet nem adhatod, mintha bünbocsátó és megszentelő kegyelmedet lelkeinkkel szüntelen érezteted, ha szent házadba beeresztesz, ha lelki nyugodalmat engedsz, ha megengeded, hogy mi nyomorult bünös emberek szent nevedet örömmel imádhassuk a szentek gyülekezetibe, ha idvességünket esendes lélekkel kereshetjük, ez a kegyelem kísérjen által bennünket e siralomvölgyén és juttasson el annak idejében a mennyei hajlékokba. Amen.* „Ezt a könyörgést ő tiszteletű Superintendens Benedek Mihály uram készítette.*

Látjuk, hogy a viszonyok még azt is megkövetelték, hogy az imában hálát adjanak Istennek azért, hogy „ennek az országnak királyi székiben az ausztriai császári és királyi házból olyan igazságos és kegyelmes fejedelmeket ültetett, kik annak terjedését nem akadályoztatták, hanem annak szabad folyást engedtek.“ Sőt épen a Napoleontól szenvedett nagy vereségek után magasztalni kellett az osztrák fegyverek fényes győzelmeit.

Dr. Barcsa János.

* Tiszántuli egyh. ker. j. h, 1847. okt. 5-én 101. p.

tézményei nem lehetnek mások, mint az illető társadalmi kör egyéb eszményei, intézményei. Egyik a titokzatos Mindenhatót tiszteli és rettegett bálványban vagy a természet elemi erőiben, a másik az örök Igazság és Erő végtelen eszméiben látja megvalósulva.

Az egyház tehát, mint a vallásos meggyőzés külső nyilvánulásának alaki összesítője, tisztán társadalmi intézmény. Az államhoz való viszonyának alapja az *egyén*. Amint egyén nélkül nincs társadalom és nincs állam, ép úgy ez egyének „qualitása“ határozza meg az állam jellegét. Vagyis: az egyének faji, természeti és műveltségi sajátságai adják meg az állam characterét.

Az egyénre pedig, amint láttuk, legnagyobb hatással a vallás van. Az állam létérdekei szempontjából tehát fontos, hogy a vallásos hit, milyen eszmei irányban neveli és tartja az állampolgárokat. Az államnak határozott céljai vannak; nem közönyös tehát ránézve, hogy a polgárok lelkében a vallásos intézmények által ápolt eszmék és célok megegyeznek-e az állami célokkal, vagy azok ellen törnek. Ez az a szempont, mely az államnak az egyházhoz való hatalmi jogkörét meghatározza, s ez egyuttal az a határ, amelyen túl minden állami beavatkozás e hatalmi kör erőszakos tágitása.

Az egyház — *fogalmilag* — a társadalomnak se szükségképeni intézménye. Amint ma is vannak felekezetek kivül egyének, akik semmiféle vallás külső kötelekébe nem tartoznak, úgy — tegyük föl — lehetnek a jövőben társadalmak, a melyeknek tagjai közt semmi vallási, egyházi közös kapocs nem lesz. Mindenki a saját egyéni felfogását, meggyőzését követi. Az állam akkor is áll; tagjai polgári kötelesegeiket kifogástalanul teljesíthetik, épúgy mint azokban az időkben, a mikor az egyház minden intézményeiben összevont fonódva az államméival.

Ezekben, azt hisszük, körvonaloztuk az államnak és egyháznak kölcsönös helyzetét és egymáshoz való viszonyát. És levonhatjuk azt a következtetést, hogy az egyház minden intézményében az állam létérdekeinek és céljainak alárendelendő; viszont az egyház szabadságának biztosítékait az állam hatalmi jogának a megjelölt korlátok közt való szigorú megtartásában találja meg.

Az állami célok sértetlen megóvásán belül az államra nézve a hitbeli dogmák és irányok iránt közönyösek.* Az állam szempontjából tehát

* Természetesen csak a Rousseau féle híres korlátozással, hogy semmi olyat nem taníttatnak, a mi a másik egyház hiveire nézve sérelmes lehetne, így azt sem, hogy egyedül az ő egyházuk egyedül idévezítő.
Szerk.

azok közt semmi különbség nincs. Következésképpen az állam feladatának eleget tesz, ha megállapítja keletkezésük és fenállásuk törvényes feltételeit, velök szemben a souverainitásából folyó ellenőrzési jogait gyakorolja, s ami szintén az állam fogalmi jogkörébe tartozik: az egyházakkal és azok tagjaival szemben, úgy az államhoz, mint egymáshoz való minden viszonyukban a *szabadság* és *tökéletes egyenlőség és viszonyosság* elvét alkalmazza.

Állam- és egyháznak ez ideális viszonyát az amerikai Egyesült Államokban és Belgiumban látjuk megvalósítva. Az állam társadalmi intézménynek tekinti az egyházat; teljes szabadságot és autonómiát biztosít minden felekezetnek, amelynek szabályai az állam törvényeivel összeegyeztethetők. Államvallás nincs, sem kedvezményes felekezet. Viszont az állam se gondoskodik a vallásfelekezetek szükségleteiről, amelyek fedezése egészen a társadalmi tevékenységre támaszkodik.

Ez a jövő ideálja, amelyfelé a többi nemzetek közeledni törekszenek. És azok, amelyek ama nagy szabad államban rég megvalósult egyéb politikai és társadalmi intézményekért, még csak a küzdelmek legelején vannak, ezt az ideált is csak idők múltán küzdelmek árán valósíthatják meg.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Az 1785. (dec. 3.) ülésben említés van a királyi összeírásról (conscriptio) mely a collegiumban történt. — A közböjtölés idején alkalmatlanul danoltak négyen: egész héten az esteli könyörgéskor énekelni tartoztak, volt az ítélet 1785. szept. 33. (az iskolai böjt, mint megalázkodás kimutatása, 1763. jul. 16. vette kedvét, az egyházzal együtt, részint hálaadás jeléül, hogy Isten megőrizte őket a földindulástól, részint hogy ezután őrizze meg, böjt volt imádkozás tartással. (Sinai naptári jegyzetei, Révész: Figyelmező, 1873: 223. l.) Felvan jegyezve 1783. július 4. a böjtről „szokás szerint a collégiummal együtt böjtöltünk — írta Sinai — és 12 órakor felgyültünk a collégiumba könyörgésre. Ha valaha: most félhettünk, hogy az oskolák iránti állami systema mibe ejt bennünket (u. o. 281. l.), a II. József alatti iskolaügyi állami újítások a mi iskoláinkra fenyegető jelleget öltöttek. Az 1785-iki július 2-iki böjtör Sinai könyörgött az időhöz köpest. — A böjt egyszer egy évben tartatott. A debreczeni egyház tanács, Domokos szellemének hatására, eltörölte e böjtöt, és azt kihirdette 1793 (május 26.) az ifjuság előtt, megtartásának csekély vagy semmi hatása lévén (a reményteljes évek az 1791/2-iki 26. t. cz. meghozatala után beállván),

sőt némelyek éjjel titkon étkeztek. E sz. kás, mely egy másik adat szerint a kisebbik tanteremben történt villámütés alkalmával kezdődött, divatozott.

Márton István pere.

Nagy port vert fel Márton István 7 éves deák ügyének felelevenítése. Ez ifjú bíráló szelleme előtört, ki-mondá a contraserbával szemben, hogy ez iskolában a nemes ifjak nevelése teljesen elhanyagoltatik; sőt a tanárok előtt is megjasméltta, hogy ez a baj itt eleitől fogva megvolt.

E szokatlan hang miatt a tanárok sértve érezték magukat. Botránynak minősítették a róla ke-rengő híreket, miszerint ő jó lelki ismerettel az esteli imádság formáját, melyben az ő serény tanáraikért és gondnokaikért is kellett könyörgeni, — nem ismételte, s mikor ő volt a könyörgő (praeco) a szövegből a tanítók neve előtti „serény“, a patronusok előtt „kegyes“ jelzőt kihagyta, szántsándékkal. Mikor felhivatott a szék előtt, honnan vette a hatalmat bírálni felattes hatóságait s az intézet eljáróját? felelte „szabad neki lelke érzelmét (animi sui sensa) kifejezni.“ A kihallgatásnál a jelzők mellőzéséről úgy nyilatkozott, hogy az „csekély fontosságú“ és nem kell nagy dolgot csinálni belőle. Védelmére felhozta, a mi bántotta az ő lelkiismeretét, hogy a mult nyáron egy idézés előtt Hatvani tanár őt akasztófárávalónak mondta, holott ő sem tolvaj, sem gyilkos nem volt, — holott ugyanazon idézés napján a *fogondnok* — bár előtte befeketítették őt felettesei, nyájasan és emberséggel szólott hozzá; ezeket nem tudja ő megemészteni; indokolt tehát hogy rosszul érezen tanárai iránt, mikor jelzőkről van szó. A tőle korább követelt „reversálisok“ nem köthetik őt le. A felizgult „honorata sedes“ a tanulók erkölcesiről szóló btk. Törvény XII. és XVIII. szakaszai értelmében, őt mint oly egyént, a ki tisztviselői iránt a tartozó „alávetést“ (subjectio) nem teljesít, sőt magát a tanárok és gondnokai felett *bíráskodó* (censor) emeli: s azok serénységét vakmerően és roszakarral hálátlan lélekkel gyalazza; a ki hasonló kihágásokért már korább büntetést kapott s csak kegyelemből és törítvény (reversális) adás mellett vétetett vissza a Collegiumba: vesszöbüntetésre és örökös kizárára ítélte volt, Ez ítélet kihirdetése és végrehajtását a szék a legközelebbi ülésre halasztotta el.

A következő törvényszéken (dec. 11.) a meg-idézett Márton előtt a szabályosan hitelesített ítélet felolvastatott. Márton kérte a végzés irásba kiadatását, mert az ítéletben ellene felhozottak nem mindenike lett beigazolva; a „kegyes“ jelző kihagyása tárgyában az egész deákság meghallgatását sürgette. Az írásbeli közlest megengedé a szék, de vádlott minden mentegetése mellett is a „togát le kell tennie.“ Mire Márton felelte, hogy ő a togát nem teszi le, sem érvényesnek az ítéletet nem ismeri el, mert a szék ülnökei közzül több tagot bírálul el nem ismerhet, mivel vannak azok között olyanok, kik súlyosabb vétséget követtek el és ily szigoruan még sem büntetettek; ügyét felsőbb és magasabb székhez felebbezi. — Nem volt kifogása a t. széknek a felebbezés ellen, de a maga törvényes ítéletét azon részében, hogy a togát tegye le, fentartja. Márton a felebbezését fentartotta A hozszura nyult tárgyalas vége felé Szatmári P. István

tanár gyengélkedésére hivatkozva az üléstől eltávozott, hiába kérte a szék, várná be az ítélet újabb kimondását; a szék az ítélet végrehajtását elrendelte.

A rendkívüli törvényszék dec. 14 én ült össze. Jelen voltak azon Frater István és Szombati István senátorok kurátorok; a tanárok Szatmári István rector profeszor, Varjas és Sinai; a primáriusok: a senior, contrascriba és még 8 esküdt deák. A megkérdezett ülnökök állították, hogy a korábbi idézéseken Márton beismerte, hogy a tanárok és gondnok szó előtt csakugyan kihagyta az imádság mondáskor a jelzőket. A behívott Márton engedelmet kért ügyét részletesen védeni. Új tárgyalást — az már megtörtént — a szék nem engedett, itt már csak az ítélet végrehajtásáról lehet szó; most csak azon kérdésre feleljen: vajjon egyházmegyei, vagy egyházkerületi törvényszékhez kívánja-e a felebbezést? Ő azon felső fórumra kívánja, melyen a fő gondnok is jelen leend. Sinai sürgetésére: vetné alá magát az utóbbi ítéletnek, felelte: az ítéletben sok hamis állítás van. Újabb végzés ez lett: mikor Márton ügyét az egyházkerülethez felebbezte, jóllehet eddigelé ez iskolában szokatlan dolog volt (in solitum fuerit) iskolai ügyekben felebbezéssel megakadályozni az ítéletet; még is jelenleg felfüggeszti a dec. 7 iki végzés végrehajtását a szék, de hogy az iskola csendje és biztossága megőriztessék s pártosság kezdésére az alkalom elűtessék: Márton tegye le a tógát, és így a collegiumból ki záratik s mind addig a collegiumba belépnie tilos, míg a superintendencia ítélete tudva nem leend.

Az ítélet meghallása után Márton nyilatkozott: a felebbezés útjára nézve járatlan lévén arról lemond, egyedül a t. szék jószágához és kegyelméhez folyamodik, s kéri alázatosan vétségének megbocsátását. — A törvényszék ítéletének végrehajtását ki mondta, azután a kegyelmezésért való folyamodásra nyitva marad az út. A tógát letette s a collegiumból kizárattott.

Visszavételére beadta a kegyelemért való kérvényt, s rendkívüli ülésben (1784. decemb. 23.) visszafogadtatott térítvény aláírás és a sértett felek nyilvános megkérlelése, és a szokásos tiz legény nyel leebb tétel. (degradatio) mellett; és azon kikötéssel hogy a legközelebb bejövő rektorságra vállalkozzék, s a kollégiumból távozzék.

Eképen tartotta meg a felsőbb hatóság mind hatalmát mind tekintélyét, mind a paragrafusok érvényét s hajtotta a lázadni kezdő akaratot engedelmeségre.

Ugylátszik, hogy a főgondnok védelmébe vette Márton Istvánt, s beavatkozott az iskola széki ügyeibe, mert 1785. július 22-én revideáltatta a kurátorok ülésében (in consessu curatoratus) Márton ügyét; az ő rendeletére megjelent Szombati István, a Collegium helyi gondnoka a tekintetes Curatorátus ítéletének végrehajtására, nov. 19-én az iskolai ülésében. Az ítélet vala: Miután Márton a megkérés kötelezettségének az ülés színe előtt most eleget tett, a leebb tétel annál is inkább elenyészik, mert az előbbi ítélet után lefolyt idő alatt elébe lépettek primarius deákokká lettek, Márton leteheti a primáriusi vizsgát s azok közé helyezendő.

Csakugyan az 1786 Jan. 17-én tartott rendkívüli ülésén az iskola széknek, melyen maga Kishé-

dei Rédei Ferenc főgondnok is jelen volt, Márton a szokott esküdt vizsgát letette, a primáriusok sorába bevétetett, a tanárok pedig utasítottak minden jog és élvezményben részesíteni az ifjút.

Ez a vizsga és eljárás igazán *rendkívüli módon* ment végbe, s mondhatni felülről kezdett csaknem erőszakos beavatkozás színét hordta magán, mint megtetszik a nyomban utánna következő „bővebb megértés végett“ beigtatott feljegyzésből (inprotocolatio), hol a részletek advák elő a mint következők. Jan. 17-én (1786) este 5 órakor a collegiumba jöttek a főgondnok, Domokos Lajos főbíró, Fráter Pál népszónok, Domokos Imre városi jegyző; be mentek a seniorhoz, kérdezték, hol vannak a professorok? A senior nem tudta, talán lakásaikon vannak. A főgondnok jelezte, hogy még ez nap délelőtt tudósították a tanárokat és intették, hogy ez órára jelenjenek meg a primáriusokkal együtt, a collegiumban. A senior mondá, neki erről tudomása nem volt. A senior rendelést kapott, hogy a gazda által a tanárokat és primáriusokat és a primáriuságra candidáltakat hívassa ide. A visszatérő gazda jelenté, hogy Hatvani házáat zárva találta, Varjast és Sinait sürgős dolgai tartóztatták el a megjelenéstől. Rhédei és Domokos sértődve értesültek erről. Négy primarius is távol maradt. Erre Domokos Lajos megjegyezte: ez *összeesküvés* (hoc ex conspiratione factum est) tudják meg az elmaradt primáriusok hogy semmi jótéteményt, sem rektoriára menetet nem fognak kapni. A senior védekezett: nem összeesküvésből történt ez, mert senkitől meghívást nem kaptak azok, sőt nem is gyanusíthatók, mert *eddigelé ily időben* nem vizsgáltattak a primáriusok; a primáriusok tanítványaik szüleit szokták meglátogatni, kik ilyenkor országos vásár alatt minden-ünnen a városba érkeznek.

Most hivatott a négy megjelent primarius — névleg felemlítve — ezeknek is tudtul adatott, hogy többi társaik összeesküvés miatt maradtak távol, de ezek is a senior állítását ismetelték. Tanácskozás után kimondta Domokos Lajos, hogy a dologhoz hozzá lehet fogni. Tehát 6 jelölt közül, kik már a tanácsházban jelen voltak, Márton István, kinek érdekében tartandó ez ülés előállítottott. a többiek elbocsátattak. A jelen levő senior — Báthori Gábor — megbízottott, tegye fel a kérdéseket a theológiából Mártonnak megfejtés végett. A kérdés volt: Adám vétke közvetve vagy közvetlenül, vagy mindkét módon tudatik e bé? Ezen megkülönböztetésről aligha hallott valamely theologust szólani, így Márton habozva valamit mondott; Domokos közbe szólt az nem keresztyén theologia, sőt abból törölni kell azt; más kérdést kellett felvenni, Kristus halálának érdemeiről, kívánván annak minél bővebb kifejtését. Alighogy a kérdés felvételét, Domokos bele szólt: már megint az egyetemes és részleges kegyelemre térítettik a kérdés, szerinte ez is törölnő a theológiából, mint pedánság. Majd kérdezte a senior Mártontól: Miként vélekedik azon érzelmezésről, melyet Isten Mózesnek adott „leszek a ki leszek.“ vajjon helyes é az a kérdés, mivel azonosnak lenni látszik? Márton nem tudta megfejtteni; a senior által adott magyarázatra (majom és majomról) kimondta Domokos: a példa nem volt illő mikor Istenről van szó. A senior nem tett több kérdést. — Akkor az ész jogra (Jus naturae) tértek át: „Vajjon természetjog szerint a sok neijőség megengedhető-e? —

felelte Márton: igen ha valaki képes több nőt és gyermeket fentartani. E feleletért őt mindenki megrotta. Aztán a történelemre mentek át: Mikor élt Berengár? Minő dogmát tanított? Erre felelni világosan nem tudott, mert Ratramnussal és másokkal zavarta össze. Márton kiküldetett; szokás szerint az ő multjára megkérdeztetvén a senior és jelenlevő jurátusok, Márton felesketését a hatalmasok elrendelték; a senior felszólalására, hogy az eskü szövegében benne van a collegák által választás és a tanárok által megerősítés Domokos ezt kihagyatni rendelte. Márton letette az esküt, s mint (legalább néhány) primárius által esküdté tétettnék reminiáltatott. A jegyzőkönyvet azonnal hitelesítették, némely szót Domokos igazított, a főgondnok intette Mártont, hogy ha neki a tanárok tanítványokat, vagy más jótéményt nem adnának, jelentse be a helybeli gondnoki karhoz. Esteli könyörgés után félkilenc órakor eltávoztak az urak.

Balogh Feencs
hittanár.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

Videant contules! . . .

Minden hosszabb bevezetés nélkül legyen szabad egyházunk örállóinak nagybecsű figyelmét egy nem kis fontosságú dologra föl hívni.

Tudvalevő, hogy egy idő óta mindig több-több oldalról hangoztatják népiskoláink egyetemes államosítását. Az is tudvalevő, hogy a jelenlegi kormány programjába is vette a már a népoktatás ingyenessé tételét.

Hogy a kormány programm eme pontja megvalósul-e egyhamar, vagy nem: positive senki meg nem mondhatja; de hogy nem csupán amolyan kidobott pusztá irányelvnek mutatkozik, erről az győzhet meg bárkit is, hogy a kormány az iskolák államosításának, illetve a népoktatás ingyenessé tételének keresztül vitele céljából elrendelt az egyes községeiknek, hogy alapos kimutatást terjesszenek bé a község népoktatási alap vagyónáról, *ingatlanáról* stb.

Es a mint a jelek mutatják, nem elégszik meg a polgári felsőbb hatóság annak egyszerű jelentésével, hogy népoktatási alap vagyona, ingatlana a községnek niucs, hanem csak az iskola fentartó egyháznak van. Forszirozza, erőszakolja a dolgot, reá akarja disputálni az egyes községekre hogy: de igenis van. Mert a birtok elkülönítés, vagy tagosítás alkalmával törvény szerint mindenütt kikellett adni a megfelelő ingatlant népoktatási célras községenként ki is mutatja esetleg, hogy ennyi és ennyi népoktatási alapvagyónának, ingatlanának kell lenni.

Szerencse aztán, ha valahol a tagosítás vagy birtok elkülönítés az 1868. évi XXXVIII. t.-c. meghozatala előtt ment végbe; mert az ily helyekről maga a községi előljáróság vissza jelentheti ezt, s így azt is, hogy az idézett törvény értelmében nem is lehet a községnek népoktatási ingatlan alapja, mert azt annak idejében az iskolafentartó egyház kapta s telekkönyvi tulajdonosa volt már az idézett törvény meghozatala előtt.

Roszsabb, sőt határozottan rossz a helyzet az oly helyeken, a hol a kateszteri felmérés s betétszerkesztés alkalmával nem törődtek valami nagyon a dologgal s így megtörtént, hogy az iskolai célra (kántor-tanítói fizetések) szolgáló ingatlant nem az egyház, hanem az iskola tulajdonául (Nagyrábén pláne a község tulajdonául irták. de idejövetelem után azonnal észrevéven, nem késtem a hiba helyrehozásával) jegyezték a telekkönyvbe; mert ily helyeken nem lesz megtartható az ingatlan továbbra is egyházi (kántor-tanítói) iskolai célra.

Nem sokkal különb a helyzete azoknak az egyházaknak a melyekben az iskolai célt (kántor-tanítói fizetést) szolgáló ingatlanok az egyház nevére kebelezettek ugyan, és kateszteri felmérés és betétszerkesztésnél. de a határ elkülönítés vagy tagosítás az 1868. évi XXXVIII. t.-c. meghozatala után ment végbe. Mert ily helyeken már vitatja, sőt egyenesen kimondja a polgári hatóság, hogy a kihatított ingatlan egyenesen községi tulajdon.

Erre nézve példát is tudok már. A most felügyeletem alatt levő danesházai egyházat ugyanis az a veszély fenyegeti, hogy az imént jelzett alapon és polgári okoskodás folytán elveszti a kántor-tanítói földeket. Nem kis csapás lesz az ezen a kis egyházon; és hány egyházunk kerülhet ebbe a helyzetbe?

En azért bátorkodom egyházunk örállóinak becses figyelmét erre már most teljes tisztelettel föl hívni.

Egyház kerületi közgyűlésünk csak nem rég ülésezett; a mennyire tárgysorozatáról tudomást szerezhettem, nem tudom, hogy szó esett volna arról a nagyfontosságú kérdésről quid nunc!? Bár esett volna. S bár ne lenne késő föllépni a jelzett állam kormányi tendenciával szemben!

Videant contules!

Nagyrábé, 1905. nov. 2.

F. Varga Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Konventi ülés.

Megnyílt és tartott Budapesten 1905. nov. 7. és következő napjain. Világi elnök az *Antal Gábor* püspök imája után jelenti, hogy egyházi elnök *Kun Bertalan* püspök ez idő szerint gyengélkedése miatt a konventi üléseken meg nem jelenhetvén annak helyét törvény szerint *Antal Gábor* püspök foglalja el.

Ez megtörténvén, *Antal Gábor* meleg szavakban emlékezett meg a ref. egyház egykori hű fiáról a *minden téren nagy* és néhány héttel ezelőtt elhunyt *Szász Károlyról*, az utóbbi években már nyugalomban élő dunamelléki ref. püspökről. — A tárgysorozat csak a nagynevű püspök emlékezetének „jegyzőkönyvi megörökítését jelezte” de az *Antal Gábor* beszéde valósággal nagyszabású emlékbeszéd volt, melyben rövid de tömör vonásokban ecsetelte az elhunyt nagy ember hervadhatatlan érdemeit.

Több kevésbé fontos adminisztratív jellegű ügy elintézése után a lelkeszi nyugdíjintézet terve-

zete került volna napirendre *Kenessey Béla* referálása kapcsán, de nem lévén kellőleg elkészülve, tárgyalása másnapra maradt.

Tárgyalásra került tehát az *isten tiszteleti rendtartásra* vonatkozó javaslat. Előadó *Nagy Károly* kolozsvári ref. theol. tanár. Általában elfogadta a konvent a bizottság következő javaslatát.

Határozati javaslat.

Mondja ki az Egyetemes Konvent, hogy:

1. *Miután a liturgia egységesítésének — még inkább bármily fokú reformjának kérdése a beérkezett véleményekből ítélve, nem látszik annyira megérettnek, hogy különösen gyülekezeteinknek e téren ismert konzervativizmusa mellett egységesen kötelező Szalágyrendelettel minden rázkódtatás nélkül egyszerre rendezhető volna; s miután e téren a külső kényszer s az azzal járó ellenőrzés lehetőleg kerülendő: a kívánatos egységre jutásnak azon bár hosszabb, de eredményeiben értékesebb útját tartja követendőnek, mely a gyakorlati útmutatásban és a szellemi irányításban áll.*

2. *Ehhez képest, elfogadva a konventi liturgiai bizottság most beterjesztett munkálatát az istentiszteleti rendtartásra nézve, azt az országos zsinatnak bemutatja s felhatalmazást kér arra, hogy a liturgiai bizottság útján szakferfiak közreműködésével a rendtartásnak megfelelő liturgias könyvet (Agenda) készítsen és adjon, vagy adasson ki, a mely az egységes liturgia gyakorlati előkészítésének eszköze legyen, fenntartván természetesen, hogy irodalmi és egyháztársadalmi úton az úgy tovább fejlesztessek.*

3. *E jelen munkálat előállításával és kinyomatásával (300 példányban, részben a zsinati tagok számára) felmerült költségek kiutalványozására — a Közalapból előlegezve — az elnökséget felhatalmazza.*

Tehát kényszer nem lesz csak utbaigazítás. Majd az idő megtermi a gyümölcsét e tekintetben is. Annyira jól, hogy ennek kimondása után szerintünk arra se lett volna szükség, hogy a konvent részletes tárgyalás alá vegye, a bizottság javaslatát. Elég lett volna csak az elfogadott határozati javaslat általános álláspontjára helyezkedni. — Ez azonban nem így történt, hanem úgy, hogy a konvent §-okként belebocsátkozott a javaslat tárgyalásába s a drága idő nagy része egy olyan elaborátum boncolgatása közben telt el, mely tulajdonképpen senkit sem fog kötelezni; ha csak a zsinat a konvent által elfogadott javaslat ellenében meg nem alkotja az egységes liturgiát úgy, a hogy a konvent tájékoztatás végett koptemplálta. — Ez azonban alig feltehető.

Ugy hogy, mikor a konvent szavazattöbbséggel és *Antal Gábor* püspök erélyes tiltakozása ellenére a részletes tárgyalás folyamán a böjti időszaki urvacSORAOSZTÁS szükségét kimondotta, bizony egész nyugodtan tehetné *Antal Gábor* azt a kijelentést, hogy ő a dunántúli református híveknek, — akik ezt eddig nem ismerték — ezt ezután sem hagyja elrendelni, mert azok azt úgy se fogadnák el.

Egyébiránt az ilyenképpen minden aktuálitását elvesztett liturgiai javaslattal a konvent az első nap nem végezhetett. Nagyon sok mondani valója van itt mindenkinek. Feltűnt az egyes szakaszoknál *Gróf Tisza István* tiszta református dogmatikai tudásról tanuskodó okos felszólalása.

A második nap is érdekes felszólalások történ-

tek s noha *Eröss Lajos* javaslatát, hogy a konventi tárgyalásra alkalmatlan anyagtól megmenekedjenek, nem is mérlegelték kellőleg, csakugyan vissza kellett némely szakaszokat tenni a liturgiai bizottsághoz.

Csak a harmadik napon lett készen az új liturgialis javaslat, mely főleg a királyhágóntúli egyházi és templomi rendet állandósítja és érvényesíti. Nem hiában, hogy főleg erdélyiek ekszponálták magukat érte.

Ezután tárgyalatott a *Calvineum*, a debreceni prot. egyetem és a lelkész nyugdíj intézet ügye. Az elsőt előkészítő bizottsághoz tették, a másodikra pedig a *Dóczy Imre* előadó javaslatát fogadták el és a debreceni egyetem költségveését évi 571 ezer koronában állapították meg, melyből 303.648 koronát a 48. XX. t. c alapján az államtól várnak.

Hát csak várják is, ha ugyan időközben *Csiky* haza nem hozza Amerikából.

A lelkész nyugdíjintézet a gyámintézettel együtt a tagoktól kapja 1.) a fizetés 33%-át egyszersmindenkorra, 2.) 3.5 %-át a fizetésnek évenként, 3.) 2 %-ot évenként az illető egyháztól. Ez szintén 10 év múlva adja a fizetés 40 %-át, 40 év múlva a teljes fizetést a menyiben 2000 koronát meg nem halad. Az özvegynek 500 koronát, az árvának 100, teljes árvának 150 koronát 600 koronáig. Az első 10 évig csak végkielégítést kapnak a jogosultak, a kik közé a kántor tanítók is felvétetnek. E tervezet, melynek Achilles pontja a magas évi járulék és az egyenlőtlen megadóztatás — elfogadott.

Tudósító.

Egyházkerületünk őszi közgyűlése.

(Folyt. és vége.)

A debreceni főiskolai igazgatótanács több rendbeli jelentésének tárgyalása közben elkövetkezett a sor *Csiky Lajos* theol. akad. tanár azon kérelmére, melyben egy évi szabadságot kér a végre, hogy Amerikába utazván, ott egyetemünk javára gyűjtést eszközöljön. Az igazgatótanács nem ajánlja, hogy az egyházkerület a kérelmet teljesítse, mert Amerikában a magyar református egyházak ügye még nincs tisztázva; a gyűjtés pedig annál inkább akadályba ütközik, mert az amerikai reformátusok egyházi ügyeit a dunamelléki egyházkerület kezeli. *Baltazár Dezső dr.* az igazgatótanács javaslatának elolvasása után kéri, hogy a *Csiky Lajos* beadványa olvastassék fel. A memorandum szerű beadványban *Csiky Lajos* tüzetesen foglalkozik a kérdéssel. Hivatkozik arra az értekezletre, mely az év folyamában a város gyűléstermében 92 előkelő állású egyén részvételével tartott meg. Előadja, hogy törekvését politikai lapok is elismeréssel honorálták, s még az ultramontán lapok is kedvezően nyilatkoztak célba vett vállalkozásáról, mondván, hogy ime a protestánsok nem várják, hogy a sült galamb magától előrepljön. Az ország különböző részéről osztatlan örömmel üdvözlötték s az üdvözlő levelek egész halmazát tudja felmutatni, sőt az is megtörtént, hogy anyagi segílyt is kapott egyik lelkes kézből a vállalkozás költségére. Sőt Amerikából is vett éppen a reformátusok részéről biztatást. Kellemes visszhangot keltett ott az ő szándéka, s az ellen csak *Kuthy Zoltán* tett szót, allítólag talán egyik nagyváradi ujságíró előtt. Még az

unitariusok is melegen üdvözölték. Az amerikai lapok már is foglalkoztak a kérdéssel; arcképét közzölték s már is meghívták predikálni. Ezen kívül sok irányban igyekezett információt szerezni. Amerikában a bajt a református lelkészek testvérharc okozza. De ez nem érinti az ő feladatát. Tekintélyekre hivatkozik, a honnan eddig is nyomós jelentőségű ajánló leveleket nyert. Hajdúvármegye tekintélyes főispánján, Domahidy Eleméren kívül, ki mint egyházi férfiú is jelentős helyet foglal el, több másoktól, így pl. Aponyi Albert gróftól is nyert biztató szót a vállalkozásra. Kilátásba van helyezve, hogy ajánló leveleket nyerhet a legmagasabb helyekre s Amerikában a legelőkelőbb szalonok ajtai lesznek előtte nyitva. Aponyi Albert gróf ajánlatára halasztotta el egy évre az indulást, ő tőle nyert ígéretet arra nézve, hogy az egyesült államok elnökének bemutatja őt. Az előadottak után egy évi szabadságolást kér; a helyettesítésről gondoskodni tud. A beadvány felolvasása után dr. Baltazár Dezső kijelenti, hogy nagyon könnyű volna az igazgatótanács érvelését megdönteni, mert hiszen a valódi indok nem az, a mi elő van adva. Ő a maga valóságában nézi az ügyet. A Csiky propositiója szerint az egyházkerület semmit sem kockáztat, sőt ő úgy látja hogy Csikynek sem kell a kockázattól félnie. Csupalatos, hogy itthon folyvást agítálunk az egyetem érdekében, s most, midőn a reményekkel biztató önkéntes vállalkozás jelentkezik: mintha gyönyörűségünket találnok abban, hogy ridegen akadályokat gördítsünk utjába. Mért ne fogadnák ott Amerikában, Csikyt szívesen? Azért-e hogy ne hozza el hozzánk onnan talán a rossz hírt? Hiszen, ha erre alap van, a rossz hírt a mai közlekedési, hírlapirási viszonyok között nem Csiky hozza el, ide juthat az a nélkül is. Szerinte, ha semmi egyéb eredménye nem volna is a Csiky Lajos vállalkozásának, csak az, hogy a gyakorlati theologiai tanár tanulmányokat tehet: ez magában elég ok volna arra, hogy őt Isten áldásának kérése mellett nehéz utjára elbocsássuk. Határozati javaslatot ad be, melyben javasolja, hogy Csiky Lajosnak célba vett amerikai útjára az egy évi szabadságidő engedélyeztessék s nekie a közismert célra megbízó levél adattassék; a helyettesítésről a theologiai akadémia tanári karától javaslat adattassék be, s utjának céljával a tanulmányozás és a gyűjtés jelöltesék meg.

Gróf Degenfeld József fögondnok jelzi, hogy az amerikai reformátusok részéről a magyarországiakhoz esatlakozottak és nem esatlakozottak között viszály dul. Csiky Lajos úgy szerepelne, mint ha hivatalos küldött lenne. Ő kint járt, ismeri a helyzet nehézségét. A duna melléki egyházkerület pedig egyenesen azt óhajtja, hogy a Csiky Lajos kibocsátása ez időszert akadályoztassék meg.

Dr. Baltazár Dezső mint a határozati javaslat beadója a zárószó jogával élve, distingválja, hogy Csiky Lajos nem az amerikai református magyarokhoz megy, hanem a bármily nyelvű amerikai hitsorsosokhoz. Névszerinti szavazás rendeltetvén el, az a véletlen történt, hogy mindkét megbízott jegyző azt jegyezte fel, hogy kik fogadják el az igazgatótanács javaslatát; így aztán az el nem fogadók szavazata feljegyzés nélkül maradt. Saját feljegyzésünk szerint az első szavazáskor elfogadta 28 szavazat, nem fogadta el és így a dr. Baltazár Dezső határozati javaslatát fogadta el 32 szavazat; új szavazás

rendeltetvén el, az eredmény az volt, hogy az igazgatótanács határozati javaslata mellett 29, ellene 31 szavazat nyitkozott meg. Így a Dr. Baltazár Dezső határozati javaslata 2 szavazat többséggel elfogadott.

A főiskolai igazgatótanácsban a főiskolai akadémia képviseltetése kérdésében differenciák merültek fel. Az igazgatótanács azt javasolja, hogy tétessék ki a kérdés az akadémiai tanárkarhoz, hogy az, a mennyiben szükségét látja a módosításnak, tegyen előterjesztést. Sass Béla egyh. ker. aljegyző szólott a kérdéshez. Nagy előkészülettel s erős buzgalommal értelt az igazgatótanács határozati javaslata ellen. Jelzi, hogy a tegnapi ülésben, midőn az egyházkerületi közgyűlésen a theologiai akadémia képviseltetésének tárgyában az egyházkerület nagy többsége döntött: ezzel történeti jelentőségű esemény folyt le, melyre ő nagy súlyt helyez. Ugyanilyen kérdés merült fel most ismét az igazgató tanácsban való képviseltetés során, más alakban. Jelzi hogy a kérdés óriási fontosságú, melynél fontosabbat az egyházkerületi közgyűlés alig tárgyalt. Erre a kijelentésre a közgyűlési tagok esodálkozó s ellentmondó felzudulása volt a tiltakozó válasz. S bár a felszólaló aljegyző a maga álláspontját jelentősebb kérdésre méltó törekvéssel igyekezett igazolni: a Dr. Ferenczy Gyula nyomós érvelése után a közgyűlés az igazgatótanács határozati javaslatát fogadta el. Az igazgatótanács mellett szavazott 41, ellene 8 közgyűlési tag.

Okt. 27-én a jegyzőkönyv hitelesítése alkalmával több rendbeli felszólalásra adott alkalmat Csiky Lajos amerikai útja kérdésében felvett jegyzőkönyvi pontozat. Végre is az ajánló levél kiállításának megbízatása nem az elnökségre hártatott. Jelentős ügy volt az alsószaboleshajduvidéki egyházkerületnek az a kérelme, melynélfogva az egyházközsegektől beszédett, de be nem szolgáltatott egyházkerületi közigazgatási költségeket 2178 kor. összegben az egyházkerület engedje el. Ezzel kapcsolatban a főiskolai tápintézet részére gyűlt adományoknak és szupplikacionális váltságoknak a történt elköltés következtében szintén leírását kéri az alsószaboleshajduvidéki egyházkerület. A közgyűlés majdnem egyhangulag kész elengedni az elveszett egyházkerületi költségjárulékot, mivel az egyházkerületi pénztár most már azt nélkülözheti, de a másik két címnek elengedése ellen többen nyomósan szólaltak fel. Számot vetve azonban a helyzettel, végre is valamenyi követelés törlését engedélyezte az egyházkerületi közgyűlés. A torontálvásárhelyi egyház olyan értelmű egyházi adókulesot fogadott el, melynélfogva párbércimen az egyháztagok 40 fillért az özvegyek 20 fillért s ezenkívül az állami adó után tíz százalékot fizessenek a hívek. Miután az új egyházi adókules ellen senki sem adott be fellebezést, foganatosítás végett érdemleges határozat nélkül vissza tétetik az egyházkerület útján az egyházközsegehez. A debreceni felsőbb leányiskola tankönyvajánlata az egyházkerületi tanügyi bizottság kikerülésével kerülvén fel, az egyházkerületi közgyűlés illetékes bizottságához adja azt ki.

A Szigethy Gyula gebei lelkész fegyelmi ügyébe a közgyűlés nem szólhat belé, annál fogva leteszi azt az egyházkerületéhez. A jákóhodosi egyház bizonyos iskolai betáblázott teher törlése tárgyában a maga nyilatkozatát pártolólág kéri felterjesztetni a vallás

és közoktatásügyi miniszteriumhoz. Az előadó világi aljegyző dr. Bartha Béla szerint a történeti fejlődés és jelenállás, a kérdésben nem állapítható meg, azt javasolja azért, hogy az ügy tétessék vissza felszerelés végett az egyházmegyéhez. Sulyok István bihari esperes azonban oly felvilágosítást adott, mely teljesen pótolja a felszerelés hiányait. Így a kérdés pártolás mellett lett felterjesztve.

A péterfalvai egyház kölcsönkonvertálása ellen az egyházkerületnek nincsen elvi kifogása s engedélyt ad, hogy a nevezett egyház bizonyos kölcsönt a főiskolai pénztárból a szabályzat szerint felvehessen. A forgolányi egyház 4000 kor. tökesegély kölcsönét a lelkészi lak céljaira kérte ugyan, de mivel a lelkészlak már más forrásból felépített, azért folyamodik, hogy a 4000 kor. tökesegély-kölcsönt templomának renoválására fordíthassa. Nem lévén a kérvény költségvetésekkel s egyéb kellékekkel felszerelve, pótlás végett visszaadatik az egyház megyére.

Tárgysorozaton kívül került a közgyűlés színe elé a mezőturi tanítók fizetése kérdésében hozott egyházmegyei határozat, mely ellen a presbitérium felebbezett. Az előadó dr. Bartha Béla a felebbezés elutasítását javasolja. A kissé komplikált kérdésben *Gergely Antal* mezőturi lelkész s egyházmegyéről küldött képviselő szólalt fel, hatásos beszédet tartván az egyházmegyei határozat ellen. Kifejti, hogy a mezőturi presbitérium olyan tanítói fizetési fokozatot állapított meg bizonyos rendelkezésre álló jövedelem terhére, melynek rendszerét maga a tanítói kar dolgozta ki. Ezen a fokozaton azonban ma már a tervezők igényei túlterjeszkednek. Az üresedésbe jutott fokozatra két aspiráns is van, holott csak egy hely ürrült. A mezőturi egyház 24 tanítói állomást tart fenn, évenként 65 ezer kor. egyházi adóját ötezer híján mind iskolai célokra áldozza. Az egyházi adóteher már is elviselhetetlen, s kitérések vannak folyamatban. Eppen a teher nagysága miatt 120-an jelentették be már kitérés szándékukat, s ezeknek csak fele részét lehetett visszatartani. Azt kérdezi, hogy a presbitérium rendelkezése következtében történt-e valaki sérelem? Ki van inkább kötelezve, még ha sérelem történt volna is, ki volna inkább kötelezve a türelem érnényének gyakorlására, az 1200 koronától 1800 koronáig terjedő fizetéssel ellátott tanító-e, a ki egyuttal iskolázott, intelligens ember, vagy a szegény adófizető egyháztag, a ki a mostoha időjárás okozta csapások közepette az ő értelmi színvonalán az igazságoknak is ki van téve? Nem ismer olyan férfit, a ki elvállalni merésznél a felelősséget a mezőturi egyházi adó újabb emelésének következményeiért, már pedig egyéb fedezet hiányában erre kényszerül a presbitérium, ha az egyházmegye határozata megerősítést nyer. Kéri a felebbezett határozat feloldását. *Dr. Bartha Béla* megjegyzi, hogy ő az előtte fekvő aktából jogi meggyőződése szerint tette meg határozati javaslatát, az aktákból más meggyőződést nem merithet senki Szavazás alá bocsáttatván a kérdés, az egyházmegye határozatát a közgyűlés feloldotta.

Harsányi Sándor turkevei lelkésznek az esperesi konszenszus ellen beadott felebbezése a bíróság elé utasított.

A gebei ügyekkel két ponton is foglalkozni kellett a közgyűlésnek, érdemileg azonban nem le-

hetett határozni, bevárando lévén az egyházmegye közbeeső intézkedése.

A mezőteli iskola átadása tárgyában kötött szerződés jóváhagyása után Görömbei Péter esperes jelenti, hogy a nem református iskolákba járó növendékek vallásos oktatása szerencsés lendületet vett, azonban kívánatosnak tartja, hogy a még mutakozó hiányokon, főként az egyöntetűség tekintetében, segítve legyen. A közgyűlés a két tanügyi bizottságtól vár javaslatot. A tisztainokai párbérrendezés az egyházmegye véleményezése alapján jóváhagyást nyert, a Gerzsenyi Antal felebbezése azonban az urasztalához való járulás tárgyában elutasított. Molnár Gizella makói tanítónő ügyében a felebbezés rendjén olyan értelmű a megállapodás, melynélfogva nyugdíjba küldés csak fegyelmi eljárás útján mondható ki.

A főiskolai igazgatótanács több rendbeli előterjesztéseinek tárgyalása során bemutatott az akadémiai albizottság jelentése a tervbe vett bölcseleti fakultás tárgyában, melyben a munkálat benyújtását a tavaszi egyházkerületi közgyűlésre igéri. Ennek tudomásul vétele után napi rendre hozatott, hogy az egyetemi bizottság elnöke e tisztéről lemondott, kifejezésre jutott az óhajtás, hogy a lemondott elnök, a közgyűlés világi elnöke s az egyházkerület főgondnoka, kegyeskedjék vissza venni a lemondást. A főgondnok kijelenti, hogy erkölcsi lehetetlenség az elnökségnek részéről való tovább viselése; őt a tavaszi közgyűlékor a többség leszavazta, óhajtásának megvalósításában meggátolta, kéri, hogy bizzanak meg mást az elnökséggel. *Sütő Kálmán* esperes siet kimondani hogy a közgyűlés halasztó határozata a főgondnok eljárását a legtávolabbról sem érintette, nem érinthette. Ő a közgyűlés nevében tántoríthatlan bizodalomát s megingathatlan ragaszkodását fejezi ki a főgondnok Ó méltósága iránt, s megindító szavakban kéri az elnöki tiszt tovább viselésére, a közgyűlés meleg ovációja közben kéri, hogy ne hagyja a főgondnok árván egyetemünk ügyét. *Dicsőfi József* főjegyző emlékezetbe hozza, hogy a tavaszi közgyűlésen a lemondás kijelentésekor a közgyűlés nem is fogadta el a lemondást, azt tudomásul nem is vette, a betöltés iránt nem intézkedett; emlékezetbe hozza hogy, mily viharos éljenzés közben marasztalta a főgondnok ő méltóságát az egyetemi bizottság elnöki székében, ő úgy hiszi, hogy az elnöki szék nem is ürrült meg. A közgyűlés tagjai kivétel nélkül a legigazabb ragaszkodásának kifejezése mellett éljenzi folytonosan a főgondnokot, s valóban nagy volt a lehangoltság, midőn gróf Degenfeld József főgondnok nagy hálával fogadta ugyan a meleg ragaszkodást, de kifejezte azt is, hogy lemondását megfontolta. A múlt gyűlésen történtek után látja, hogy nemhasználhat az ügynek, bátorságát veszítette s lemondásához ragaszkodik. A közgyűlés fájdalmas meglepésében ezuttal sem intézkedett az elnöki állás betöltése iránt. Talán, mert még mindig remél.

Ifj. Görömbei Péternek megengedte a közgyűlés hogy a külföldi tanulmányozás céljára már fölvetett 1000 k ösztöndíjat más irányu, de szintén külföldi tanulmány utra fordíthassa.

Sorba tudomásul vétettek a főgymnásium igazgatói s felügyelői különféle jelentések. *Jancsó Sámuel* fia a Száratory alapítványra egy évi időre felvételt. *Özvegy P. Nagy Sándorné* részére 600 k. gyámdíj tétetett folyóvá. A nagyváradi tanítónőképző intézet-

nek az egyházkerületen való képviseltetése tárgyában a tanügyi bizottságtól vár javaslatot a közgyűlés.

Jelentős javaslatok kerültek a közgyűlés asztalára a missziói bizottságtól, melyek nagyrészt elfogadással találkoztak.

A tatarosi missió ügye végleges elintézés nyert olyan formán, hogy Tataros központtal a bihari egyházmegye hatósága alatt missió alakittatik, a körülötte fekvő szórványok oda csatoltatnak, a szervezet tervezetének elkészítésével a bihari egyházmegye megbízott.

A liturgia rendezésének ügyét a napi rendről levétetni kívánja a közgyűlés, mivel a vélemények még ki nem alakultak eléggé s a kérdés ki nem forrott.

Hosszas eszmecsere merült fel az új énekeskönyv ügyében, de végre is megnyugodott a kerület a konvent azon megállapodásában, hogy ez is vétessék le a napi rendről.

Számtalan kisebb-nagyobb fontosságú ügyet tárgyalt még le a közgyűlés, e közt megnyugtató volt, hogy a Miklóssy alapítványi föld kérdése békés megoldást nyert, de terünk s időnk nem engedi, hogy ezuttal részletesebbek legyünö. A közérdekű határozatokról igyekeztünk beszámolni, majd a jegyzőkönyv a részleteket is köztudomásra hozza. A közgyűlés a harmadik nap estvéjén ment végig a 78 pontból álló tárgysorozaton, melynek ezenkívül még 164 alpont alá sorozott elintézni valója volt.

A ref. tanító az egyház építésének szolgálatában.

A hevesnagykunsági egyházmegye őszi gyűlésén érdekes indítvány merült fel a tanügyi bizottság részéről, a tanítók azon lelkes felajánlása folytán, hogy az iskolából kikerült gyermekek tovább gondozásában és képzésében, a lelkészek vezetése alatt a tanítók is vegyenek részt. Nagy és szép gondolat, a melyet bővebben is szeretnénk ismerni. (Debr. Prot. Lap 42. szám.)

E becses lap nt. szerkesztőjének idézett közlése folytán, a szóba hozott kérdésre vonatkozólag, legyen szabad a következő tájékoztató sorokat közreadom.

A hevesnagykunsági egyházmegyei tanítóegyesület egyik nagy gyűlésén, *Gergely Antal* mezőturi lelkész. az édes szavú és meggyőző beszédű szónok, előadást tartott az iskolahagyott gyermekek lelki gondozásáról. Az előadás nagy közvetlenséggel esettelte a tanítók munkálkodásának azt a részét, a mely az iskola falain belül folyik. A Phidiasok, a Michel Angelok munkája ez — ugymond — kik a formátlan anyagot alakba öltöztetve, Istennek emeltek abból templomot. De mi történik a népiskola szép és becsületes munkájával az életbe kilépő gyermeknél? Az történik, hogy a mit a tanító annyi éven át és annyi küzdelemmel épített, azt a magára hagyottság lerombolja. Iskolahagyott gyermekeink lelki élete olyan, mint a gazdátlan ház: nyövik, romlik, mert nincs a ki védelmezze. Itt vár a ref. tanítóságra nagy hézagpótló munka. Megmenteni előbbi verejtékes munkánkat a pusztulástól, betetőzni az épületet, melyet rakni kezdtünk, hogy a mi már megvolt el ne pusztuljon.

A formában és tartalomban egyaránt remek előadás hatása alatt, nagy lelkesedéssel elhatározták a nagy számmal (kb. másfélszázan) jelen volt tanítók, hogy megkeresik az egyházmegyei közgyűlést, adna

nekik módot és alkalmat arra, hogy az iskolahagyott gyermekek gondozásában a lelkeszi karnak segítségére lehessenek.

Az egyházmegye méltányoló elismeréssel és örömmel fogadta a tanítók lelkes ajánkozását és a magasztos eszme realizálása. végett, konkrét javaslat készítésével, a tanügyi bizottságot bizta meg. A javaslat elkészült s a nemes cél lehető biztosítása érdekében, nagy körültekintéssel, akként van kontemplálva, hogy a helyi tanítótestületek havi tanácskozásának és egységes működésének, az iskolai nevelés oktatással szerves egésszé fűzve egyik tárgya legyen az ifjúság gondozása is.

A javaslat a Népisk. Szervezet 65. §-ára támaszkodva, kötelezővé teszi a helyi tanítótestületek koronkénti tanácskozását. E tanácskozásokon az igazgatótanítók (rektorok) vezetése és az iskolaszéki elnökök részvevése mellett, nemcsak az iskolai nevelésoktatás egyöntetű, tudatosan együttes munkálásának mikéntjét, de az iskolahagyott gyermekek gondozását célzó amazt mintegy kiegészítő eljárást is megbeszélük. Ezekben a tanácskozásokon tárgyalják a tanítók a lelkészekkel egyetértőleg megállapított munkatervet s általában az ifjúság nevelése körül követendő egyöntetű teendőket. A tervezetben apróra fel van sorolva a havi értekezleték ügyrendje, a melynek betartásáért az igazgatótanító tartozik felelősséggel. Az igazgatót a presbytérium választja s az egyházmegye erősíti meg.

A javaslat részletesen foglalkozik az igazgatótanítók (rektorok) munkakörével, annak egységesítésével, s olyan egyházakban, ahol ezen állások szervezve vannak, a kifogástalanul működő, feddhetlen erkölcsű igazgatótanítókat véglegesíti. Az egyházmegye nagyobb gyülekezeteiben fennálló igazgatótanítóságok létjogosultságát a gyakorlati élet szükségse máj régen szentesítette ugy is.

A javaslatnak az iskolahagyott gyermekek gondozására vonatkozó része — változatosan — így szól:

Minden tanító kötelességet vállal az igazgatótanító javaslata s az iskolaszéki elnök beosztása szerint, a szükséghez képest, legfeljebb heti két (2.) órán az ifjúság tervszerű gondozásában.

Az ifjúság összejövetelei az iskolai helyiségekben, külön a fiúk, külön a leányok számára mindig vasárnap délután 2—4 óráig tartatnak.

Az összejövetelek valláserkölesi és ismeretterjesztő anyagát, a helyi viszonyok gondos megfigyelésével, a lelkészek felügyelete alatt. az igazgató javaslata alapján: a tanító testület őszi tanácskozásain kell részletesen megállapítani, de a következők figyelemmel tartásával:

Az iskolahagyott gyermekek időnként való összegyűjtésének célja az ifjúság vallásos kedélyének és jó erkölcsének ápolása lévén, mindenképp felett való gond fordítandó a biblia olvasására s a bibliamagyarázatokra. Ezekről, ha szükségesnek látszik, a lelkészek készítik elő a testvérmunkás tanítókat. Gond fordítandó továbbá valláserkölesileg építő elbeszélések előadására, ilyenek olvastatására, hazafias költemények szavaltatására és az ének mívelésére. Figyelem fordítandó az illendőség, a tisztos magaviselet és a mértékletes élet módra való szoktatásra is. Általában az lévén a cél, hogy a korcsák és egyéb rossz helyek látogatásától az ifjúság elvonassék: szórakozásról is kell gondoskodni, ilyenekül kínálkoz-

nak az énekkarok szervezése, nemesítő versek, pár beszédek előadása és ártatlan, ügyesítő játékok meghonosítása.

A felügyeletet s az előadásokat a tanítók az előre megállapított tervezet szerint végzik s eljárásukról a testületi értekezleteken beszámolni s az összejöveteleken megjelent növendékek számát időről-időre az igazgatónak bejelenteni tartoznak.

Azok a tanítók, a kik tisztokban hiven eljárnak, a lelkész s az igazgató ajánlatára, jutalomban részesítendőek.

A presbyterium erkölcsi és anyagi támogatásban részesíti az ifjúság gondozását s megfelelő módon arra törekszik, hogy az ügy iránt a szülék érdeklődését is felébressze, sőt a felügyeletben való részvétele által az összejövetelek családi jellegűek legyenek.

Az ifjúsági összejövetelek novemver 1-től, március 1-ig tartatnak, s a helyiségek fűtéséről az egyház gondoskodik.

Módosabb egyháztagok pártolói lehetnek ennek az intézménynek s a tőlük szedendő pártolói díjakból ifjúsági iratok rendelhetők.

E szabályrendeletet az egyházmegye az E. T. 446, §-a alapján hajtja végre.

* * *

Ime nagy vonásokban az a tervezet, a melyet a hevesnagykunsági egyházmegye magáévá tett s a melynek rövid időn kilátásba helyezett életbeléptetésével ez lesz az első egyházmegye, a mely nemcsak beszél és tanácskozik az ifjúságban formálódó Jövőről, de erős, cselekvő szeretettel *dolgozik* is annak érdekében.

De az egyházmegye tanítósága is méltó arra, hogy kalapot emeljünk előtte.* Ez a tanítói kar a legjobb uton van arra nézve, hogy a néptanítói állást erkölcsileg becsültté, anyagilag jobbá tegye; mert nincsen annyi panaszos jeremiád a világon, a melynek csak ezredrésnyi hatása volna is, mint egy-egy ilyen önkéntes ajálkozásnak — a maguk jóvoltának építésére.

Vajha a Hevesnagykunság példáját követné széles ez ország! △

Református estély Püspökladányban.

Folyó hó 4-én este rendezte a népes és buzgó püspökladányi ref. egyház első vallásos estélyét az új leányiskola nagytermében, melyre a helyi értelmiség valláskülönbség nélkül igen szép számmal gyűlt egybe. Megnyitó beszédében *Kiss Ferencz* lelkész röviden vázolta a mai egyházi s polgáritársadalom nagy betegségeit, rámutatott az egyén és társadalom nagy elégtellenkedésére, a mai életberendezkedés céltalanságára s mindezek okául a hit erejének meggyengülését jelölte meg, mely szerint az emberek legnagyobb része az élet tartalmát, s végcélját e földre korlátozza s e szerint rendezi be egész életfolyamát, így a hit megszűnik vezére, átalakítója, eszménye lenni az életnek s a szeretet, a feláldozás helyét elfoglalja az önzés s a Krisztus helyére lép az En a maga vitáztató ön imádásával. E felfogás

* Meg is emeljük és szerencsét is kívánunk az egyház megvéne s magunknak is ezekhez a lelkes hivatal társakhoz. Szerk.

és irányzat ellen küzdeni, felrázni sirjaikból jobb idők nemes ihletét, felmutatni az égre, mint végcélra, visszaadni az embert, a családot, a társadalmat magának, jobb érzetének, Krisztusának, mennynek: az a célja e ref. estélyeknek, melyeket, határozott iránynyal a maga igazainak hirdetésére, a ref. öntudat erősítésére s az egyén, az élet ama részének növelésére, a mit e föld ki nem elégíthet, rendez a ref. egyház nem kicsinyes felekezetieskedő szellemben, de teljesen eszményi magaslaton, nem más felekezetek támadásával s sértegetésével, sőt a közös örök eszmények kidomborításával, annak újabb bizonyosságául. És a reformációval, mely a lelkiismereti szabadság kultussza, karöltve jár a más meggyőződések tisztelete és az az élénk kötelességérzet, hogy a mit magának jogban, tiszteletben másoktól megkiván, azt ő kétszeres mértékben megadja a más felfogásnak. Mert csak a bornirtság és bigottság türelmetlen, az igaz vallásos lélek, a hit által megmélyített s megszentelt kedély türelmes szokott lenni s s csak kinek meggyőződése szent, tudja a másét megbecsülni s egyáltalán csak kinek meggyőződése van, tud meggyőződést tisztelni. Ezt a felfogást s vallásos szellemet akarják az estélyek ápolni, fejleszteni, mely célból másvallású testvéreinket is szívesen látjuk azon erős hitben, hogy az őszinte, tisztos szó komoly lelket nem sérthet, még ha az más felfogásban lenne is ugyanazon tárgy felől.

Igy kívánják ez estélyek nemesebb tartalommal tölteni meg a mai kor sivár ürességét s szolgálni az igaz világozást, a lelkiismereti szabadságot, a józan tudományt, ker. művészetet s diadalra segíteni ez ügyet, mely nemis a mienk, hanem a mindnyájunk közös édes atyjáé: az Istené!

A megnyitó szavai igen jóhatással voltak az összes jelen voltakra. Utánna a tanítónókból s tanítókból alakult *vegyes kar* adta elő jól átérzve s igen szépen színezve a Gályarabok énekét, melyet a közönség legnagyobb része most hallott s méltányolt először.

Majd az estély tulajdonképpen magja következett az *Eröss Lajos* theol. tanár nagyszabású felolvasásával, melyet ez éppen most nyilvánossága bocsátott nagy művéből, az uttörő Apologétikából vett. Jól esett a püspökladányi ref. egyház egész egyetemének az a figyelem, hogy volt lelkésze az éppen itt bevégzett nagy munkából itt bocsát először nyilvánosságra egyes részeket s e felolvasást jelöli meg azon pontnak, a mikor művét átadja a ref. egyház s a tudományos világnak. Azokat a nemes érzelmekből a kölesönös rokonszenv, tisztelet és megbecsülés nemes indulatiból szövődött szálakat, melyek őt e gyülekezetéhez s e gyülekezetet hozzá mind *végig* kötik, gyöngéden s megkapóan tette még erősebbé itt szereplése ez érzelmi momentumával. Felolvasásának tárgya azon cél, és célszerűségének kimutatása volt, mely e világ rendben oly hatalmas erővel nyomul minden ép szemű s ép keblű ember lelkébe. E tételt védelmezi a materialisták ezt tagadó állás szempontjával szemben, s érveinek gazdagsága, ügyes csoportosítása, frappáns összegezése mély hatást tett a hallgatóságra, mely a 3. óráig tartó felolvasást mindvégig felvont figyelemmel hallgatta s annak rendkívül sok olvasásról, nagy tudásról s élénk megfigyelő képességről tanuskodó tartalmát valóban élvezte, a minnek hatalmas megnyilvánulása volt az a lelkesült éljenzés, mely a felolvasást követte.

Ismét vegyes kar következett a Sz. Nagy József nemzeti imájával, melyre alkalmi szöveget Kunszabó Gyula lelkész irt s melynek temperamentumos előadása a vegyes kar sokra hivatottságáról tett élénk bizonyosságot.

Azután Kunszabó Gyula s. lelkész szavalta Kiss József „Rab asszony“-át teljesen átértve, mély érzéssel s igen nagy hatással. A XC. zsoltár együttes éneke zárta be a szépen sikerült estélyt, mely egyuttal a 12-ik tanterem felavatása is volt s mely e terem felszerelésre 111 k.-t jövedelmezett.

Referens.

KÜLÖNFÉLÉK.

Templomi ima

a reformáció emlékünnepén

Megesendült a harang s midőn meghallottuk.
Készített a szent vágy; feljönni ide
Az élet gondjait ott künn mind leraktuk,
Egy van itt velünk most: keblünk szent hite,
E hit te Hozzád hiv, mennyei nagy Felség,
Ajukunk szent hymnusza Rólad zengedez;
Oh nyilj meg szavunkra te villámrejtő Eg,
Ragyogj szelid fényvel: *az Urnak napja ez.*

Király koronáját, koldus tarisznyáját,
A siró jajjait, beteg fájdalmait,
Felejtse e napon a szív bánatát!
Hallgassuk a „szent könyv“ valyon miről tanít...?
Oh, mert e nagy napon talán többről beszél...?
— A torrás is néha tán jobban csergedez —
Égi fényben ragyog benne minden levél,
Ez ünnep az övé: *a „szent könyv“ napja ez!*

Azé a szent könyvé, mit Isten maga irt,
Kettős kőablára Sion orma felett.
Mellyel a tagadás — bár akarta — nem birt,
Ezernyi csatákban a győztes csak ő lett.
Hiába támadt fel ellene az ármány,
Millió hívő szív csak érte epedez;
Szégyenülten fut meg előtte a sátán,
E nap azt hirdeti: *győzelem napja ez!*

Győzött a világon, vak tudatlanságon,
Mint a nap legyőzi a barna éjszakát,
Fénye szerte ragyog az egész világon,
Sugárral borít be sok gyászos Golgothát.
Sirok sötét éjén, titokzatos mélyén,
Ott, a hol az ember félve tévedez:
Fényesen világít, s ime tört reményén,
Zöld olajág virul: *a remény napja az!*

S mikor remélni mert az, ki mindent vesztett,
Oh, hogy emelte fel égfelé szemét...!
Könnyebbnek érezte vállán a keresztet,
Mikor megismerte irgalmas Isténét
Mikor megmutatta e könyv Bethlehemet,
Ahonnan idvesség szellője lengedez:
Akkor ismerte meg azt a nagy szerelmet,
Mellyel Jézus szeret. *A váltás napja ez!*

S mikor e könyv beszélt, körülte elnémult
A zajongó tömeg bosszu kiáltása.
A haragvó tenger hulláma elsimult.
E könyv csodatevő, bűbája, szavára.
A vak újra látott, a néma megszólalt,
A béna jární tud — szívök vajh mit érez...?
Jairus megnyeri szive amit óhajt,
Leánya feltámad: *a esodák napja ez!*

Aztán hogy terjed el az egész világon,
Mint egy varázs ige: szeressétek egymást!
Lehulik a bilincs, széttörök a járom,
Az „ige“ szétzuzza. A rut visszavonást
Egyetértés, béke, szeretet egymást váltja fel,
Az „ige“ mindenkit egymás mellé helyez;
Lázár a küszöbön többé nem esdekel,
Megszánja a gazdag: *szeretet napja ez!*

Légy áldott Istenünk, ki e könyvet adtad
Drága örökségül az egész világnak.
S mint az égi testek pályáját kiszabtad,
Parancsolé szódra hogy szép rendben járnak;
E „szent könyv“ pályáját ugy rendeld szívünkben,
Hogy az, a míg élünk fénylő napunk legyen,
Ez legyen ör tornyunk esüggendő hitünkben,
Hajónk, a mely egykor a révpartra vigyen.

Oh légy áldott Uram, hogy e napot adtad!
Szerelmed záloga ez a nap minékünk.
Mig Luther szava zeng ott fenn a vár fokán,
Jöhet ránk az ellen, addig mi nem félünk.
Rázkódjék meg a föld s döljenek a hegyek
Tenger közepébe: Uram, csak rád nézünk!
Diadalt nem vesznek az erős seregek!
Rajtunk, mert csak Te vagy a mi reménysegünk!
Amen.

Géres.

Ladányi Endre
ev. ref. lelkész,

— Okt. 31. A reformáció évforduló napját egyházaink fokozódó érdeklődés között ünnepelték, Nagyváradon az ujonnan megnyílt ev. ref. tanító képezde résztvétele adott nagyobb súlyt az ünnepélynek. Az újvárosi templomban óriás közönség előtt *Sáfrány Lajos* felszentelt lelkész tanítóképző intézeti igazgató prédikált s az iskola egy tanárnője vezette az éneket. Az Isteni tiszteleten az intézet összes növendékei is részt vettek. A várad-olaszi régi templomban is szépen sikerült ünnepély folyt le a Csák Máté lelkész vezetése alatt. *Böszörményben* november 5-dikén ünnepelték meg azt. — Minden nagyobb helyen azonban a rendes évfordulót tartották meg. Így *Karcagon* is, hol a gimnaziumban a *Petőfi önképző kör* tagjai élőkön Pap Tamás jegyzővel rendezték az ünnepet.

— **Három nagy református papról.** Abból az alkalomból, hogy Pelsőcz hirneves református papja, *Szentpétery Sámuel*, kiérdemült esperes legközelebb ünnepelte 90-ik születésnapját és papságának 65-ik évfordulóját, eszünkbe jutnak az ő még szintén élő egykori diákpajtásai, jó barátai *Kiss Áron* és *Kun Bertalan* püspökök, egyházunknak eme diszei és

büszkeségei. E három nagy papot, kik hajdanában együtt tanultak a sárospataki öskollégiumban, a jó Isten különös kegyelmébe vette, hogy életük, működésük, patriarchai alakjuk mint egy ragyogó példa és tükör álljon el nem muló fényben az utókor előtt. Ritka élet az övék. Századok tudnak olyat felmutatni. Egyszerre három 90 esztendő nagy papja egyházunknak, egy iskolában növekedve, a legjobb barátságban összeforrvan! Ilyet csak a mesében olvastunk eddig s im most szemünkkel látjuk. Szentpéteri 65. Kun Bertalan 63, Kiss Aron 62 esztendő pap. Ezenfelül Kun Bertalan 40 esztendő, Kiss Aron 13 esztendő püspök. Hát nem csudálatra méltó-e ez? A jó Isten tartsa meg még sokáig ezt a három esuda nagy férfiut közöttünk!

— **A baptisták állami elismerése.** A baptisták rendszeresen a magyar ref. gyülekezetből toborzák híveiket. Az alföld magyarságát szaggatják apróbb darabokra. Mindezek dacára helyesnek tartjuk, hogy a vallásszabadság nagy elve alapján oly hosszú küzdés után bevett vallásfelekezetnek nyilvánították. Vagyunk tehát immáron nyolc elismert különböző egyház, de mindnyájan egy ugyanazon Istennek a tisztelői, a magyar földnek örökidvesség felé törekvő vándorai és az izraelitákat kivéve ugyanazon Szabadítónak megváltottai. Vajha a különböző egyházaknak egymással való érintkezésében is meglátszanék a tisztelet, a hit, a közös cél, honszeretet és egyforma polgári kötelem egybeolvastó ereje. És meglátszanék és különösen a prot. egyházak követőin, a kikhez a baptisták is tartoznak. Eddig ők zavarták legjobban híveinket, most miután nem kell többé a létért küzdeniök, elvárjuk, hogy agitativ erejüket és képességeiket olyan helyen fogják legjobban érvényesíteni, a hol az evangéliom fénye nem világít, a kath. és különösebben a nemzetiségi egyházakban. Itt magyar nemzeti szempontból is nagy terök és hivatásuk vagyunk.

— **Emlekezzünk régiekről.** Mezőtur közönsége f. hó 19-én a debreceni egyetem javára Szegedi Kiss István reformátor születésének négyszáz éves fordulójára alkalmából nagy ünnepélyt rendez, melynek sorrendje a következő: I. Dél előtt 8 órakor istentisztelet a reform. nagytemplomban. Egyházi beszédet mond Jánossy Zoltán debreceni lelkész. Adakozás a debreceni egyetem javára. — II. Dél után 3 órakor emlékünnepele a központi kaszinó nagytermében. 1. A főgymn. énekhar éneke. 2. Dr. Tóth János egyházmegyei gondnok megnyitó beszéde. 3. Dr. Kun Arpád országgyűlési képviselő szülő éneke. 4. Balogh Ferenc debreceni akad. tanár előadása Szegedi Kiss Istvánról. 5. Csukás Zoltán zongora játéka. 6. Dr. Ferenczy Gyula debreceni akad. tanár előadása. 7. Szaboleska Mihály költeményeket olvas. 8. Gergel Antal záró beszéde. 9. A főgymn. énekhar éneke. III. Este 8 órakor a központi kaszinó termeiben társas vacsora.

— **Október 31. a külföldön.** Az egyházi pályán élő, vagy arra készülő jelenleg Berlinben lakó magyar ifjak ez évben is kegyelettel jelentek meg október 31-én Wittenbergben, hogy ott a reformáció bölcsőjében ünnepeljék meg annak évfordulóját. Mert bármilyen mély érzéssel rendezik is a világ minden tájékán a reformáció emlékünnepelele a hívek, az a varázs, mely a wittenbergi vártemplomban elfogja a jelenlévőt, s az a hatás, mely az Ein fester Burg ének hallattára ott tölti el az embert, más he-

lyen mindig csak halványabban ébreszthető fel. Az az érzelem, melyet az ünnepi istentisztelet keltett az emberben, megmarad akkor is, mikor a Melancton és Luther házat látogatja meg, s ez utóbbiban a nagy reformátorra s a nagy mozgalomra vonatkozó emlékeket szemléli. E két házhoz kellene elzárándokolni mindazoknak, kik a nagy multu nemzeti és műtörténelmi becsű épületeket és emlékeket a legtöbbször minden gyakorlati szükség nélkül lerombolják és felforgatják csak attól a nyers hűség-től indítva, hogy ők állítsanak modern alkotásokat. Hanem egészen váratlanság volt az a nem törődöm-ség, mellyel a berlini társadalom eltöltötte e napot. Azt lehetett várnai, hogy az egyetemnek hittudományi kara, mint ev. hittudományi kar, valami módon kifejezi megemlékezését, esetleg irányítja a hallgatók efféle törekvését. E helyett e kar tanárai is részint folytatták, részint e napon kezdték előadásait de éppen nem alkalmi előadással. E jelenség annál feltűnőbb, mert a nagy német nemzetnek legalább a vezető köreiben nincs tere annak az üres radikális-musnak mely Magyarországon legközelebb is a szabad gondolkodás nevében Istent dethronizáló strébereket termelt. Hajlandók volnánk talán azon meggyőződés következményének tekinteni, hogy munkálkodva ünneplünk legméltóbban, ha a csatatereken nyert nagy győzelmekről nem nagyszabásu országos ünnepelele keretében emlékeznének meg.

Hiába! A német birodalom nagy hatalom és pedig igazi nagy hatalom. Mint ilyen, szükségesebbnek tartja más nemzetek leverésének emlékezetét tartani ébren, mint azokét a mozgalmakét, melyekkel az egész emberiség fejlődését egy—egy lépéssel előre vitte.

— **Nyilvános nyugta és köszönet.** Az orosi ev. ref. egyház templomának építésére újabban adakoztak: Kisdombornyi ev. ref. egyház 2 kor, Kisujszálási ev. ref. egyház 5 kor. szilasbalhási ev. ref. egyház 10 kor. Odescalchi hercegné szül: gróf Degenfeld Schomberg Anna 100 kor. Bács Feketehegyi ev. ref. egyház 2 kor. Török András bérlő Oroson 10 kor. Az itt kimutatott adományok összege 129 kor. Az előbb nyugtázott 516 kor, 34 fillérrel együtt 645 kor. 34 fillér. A kegyes adományokat egyházunk nevében megköszönve, a jószívü anakozókra Isten áldását kerve vagyok Oroson, 1905. nov. 2. *Molnár Ferenc* év. ref. lelkész.

— **Svájcben két évvel ezelőtt a lelkipásztorok mozgalmat indítottak meg az iránt, hogy a beteg lelkipásztorok némi segélyben részesüljenek.** Schaffhausenben bizottságot küldtek ki, melynek feladatavá tették, hogy a lelkipásztorok számára betegsegélyző pénztár létesítésének tervét dolgozza ki. Ez a bizottság a f. évi augusztusban tartott gyűlésen terjesztette be munkálatát. A mozgalomnak sok híve van, mert mint mondják a lelkipásztoroknak önmaguknak kell gondoskodni a maguk jólétéről, nem lévén olyan szerencsés helyzetben, mint a más élet-pályán működők, kikről állami, s társadalmi uton szoktak gondoskodni.

— **A katolikus papok száma Svájcben 2843.** Ezek közt körülbelül 500 olyan helyen lakik, mely nagyobb részben protestans is. A katolikus papok közül 487 olyan lakosok közt él, kik tulnyomóan iparúzők, 979 lakik földmivesek közt, 882 pedig vegyes foglalkozásu lakosok közt. Az egyházi férfiak

száma némely helyen aránytalanul nagy, s a papi nőtlenség folytán egyes helyeken a lakosoknak jelentékeny százalékát teszik a katolikus papok, mi a coelibátus miatt azon városokra nézve épen nem előnyös. Einsiedelnben vannak a katolikus papok a legnagyobb számmal, s itt a város felnőtt lakosságának 10 %-át teszik. Mind azáltal nem lehet mondani, hogy Svájcban a papok száma nagy volna, a menyiben 1000 felnőtt férfira alig esik 3 pap.

— **A bécsi theol. facultás** legújabb szabályzata szerint az első év végével is tartoznak az ev. főegyháztanács intézkedése folytán a theologusok a héber nyelvből vizsgát tenni, mely alkalommal már a könnyebb olvasmányok fordítását is kívánják. Ideje volna nálunk is a teljes szentírás eredeti szövegének fordítását tűzni ki kápláni vizsga tárgyául, vagy legalább is az egész új-szövetséget venni fel. Ehhez azonban oly segédforrások is szükségesek volnának, mint a Dr. Erdős „Ujszövetségi görögség“-e. Mindenesetre kevés pusztán az exegetált szöveget kívánni.

Tartalomjegyzék: Mózes. — Az 1848: XX, t.-c. végrehajtása és a magyar protestáns egyház. Dr. Vajna Géza. — **Tárca:** A reformáció emlékének háromszázados ünnep: a tiszántúli egyházkerületben. Dr. Baresa János. — A debreceni református Kollegium adattára. Balogh Ferencz. — **Tanügy:** Videant contules! F. Varga Lajos. — **Közéletünk:** Konventi ülés. Tudósító. — Egyházkerületünk őszi közgyűlése. — A ref. tanító az egyház építésének szolgálatában. — Református estély Püspökladányban. Referens. — Különféle.

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Magyarország legnagyobb

órák és ékszer üzlete.

LÖFKOVITS ARTHUR

órák, ékszerész, vésnök

Debreczen, Főpiacz.

Ev. ref. egyházi

szertartási cikkek

legnagyobb raktára.

*Nagy képes árjegysékek
ingyen és bérmentve.*

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

A nagytiszteletű lelkészek, tanárok és tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szives tudomására hozni, hogy a

==== **téli idényre** ====

raktáram mindennemű férfi és fiu ruhákkal dúsan fel van szerelve.

Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból szolid árak mellett beszerezhetők:

|| **férfi és fiu öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum, esőköpeny** ||
(havelock), iskola ruha, zsinatkabát, palást, főveg stb.

Mérték szerint külön osztály. Ev. ref. papi egyenruha.

Különös figyelmébe! Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fiai helyben hallgatják az iskolai előadásokat, mert a részökre nálam vásárolt ruhákat díjtalanul javítom és vasalom.

Kitünő tisztelettel

NEUMANN M.

cs. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete

DEBRECEN, Piac-utca 49., a m. kir. főpostával szemben.